

Af Cand. Phil. i filosofi, forfatter, foredragsholder m. m. Steen Ole Rasmussen, Enggårdsvej 19, 5279 Odense N. (tlf. 36932363) (CVR-nr. 26639328) (Girokonto 12000375)

Filosofien, ledigheden og ondskaben selv¹

*Filosofisk (u)hygge midt i sommerferien
(Kommentaren til uge 29, 2011)*

Hvis filosofiens almindeligt produktive og arbejdsomme medmennesker har svært ved at forstå, hvad filosofien kan få tiden til at gå med, så har filosofien så meget sværere ved at forstå den iver, hvormed så mange økonomisk højtflyvende fortsætter med at bidrage til ”den truende udvikling”!

De højtflyvende har aldrig haft mere af det hele, og alligevel centrerer deres aktivitet sig om forsat at få mere af det hele, i en situation hvor det for længst er beskrevet aldeles videnskabeligt og dermed forpligtende, at de storforbrugende og storproducerendes succes langt fra kan siges at være en entydig fordel for nogen her på den lille planet.

Således har den moderne arbejdsomhed tendens til at lade sig forveksle med ondskaben selv for filosofien, i en situation hvor filosofien omvendt bliver set på som en negativ lediggænger, eller pessimistisk destruktiv kraft i forhold til de traditionelt aktive og positive.

Fordømmelsen af filosofien afhænger dog af, hvor grundigt den filosofiske tvivl er trængt ind bag troen på meningen med produktionen og den almindelige foretagsomhed og af om budskabet – om at de manges succes er blevet sit eget største problem – er trængt ind i de aktives rækker.

Kritisk filosofi

Den kritiske filosofi har aldrig været en markedssucces. Den appellerer ikke til markedets succeskriterier. Hvis der alligevel har været salg i filosofien som fag, ved universiteter og læreranstalter, så skyldes det de mere traditionelle fagfilosofiske discipliner, dvs. dem der knytter sig til modernismen, den moderne udviklingstro, der tilfældigvis også udgør den strukturerende inert i den pågående udvikling.

Man skal efter hånden være mere end almindeligt eskapistisk og desorienteret, for ikke at se, at det moderne samfund netop i kraft af sin fanatiske jagt på succes er blevet sin egen største trussel. Og nutidens samfund skylder den filosofiske modernisme tak for sin egen farlige udviklingstro. Men det vil ikke takke den kritiske filosofi for dens forsøg på at opbløde truslen, fanatismen og det farlige i den endimensionale tro på succes.

Tvivlen, refleksionen over de moderne succeskriterier er nogen lunde lige så op-hidsende og sexet, som resultatet af det, der sælger i det moderne samfund i sidste ende er ukendt og dermed af tvivlsom værdi. Når paradokserne alligevel er sivet

¹ Lagt på nettet første gang d.24/7 2011

ind i alle sprækker af det moderne, så skyldes det ikke den ”gode vilje”, men alle de helt konkrete problemer, som det moderne har skabt for sig selv med sin succes.

Jubeloptimisterne har fået fornemmelsen for uhyggen, men reagerer traditionelt. Enhver tvivl bliver mødt med svar som:

- ”Hvis det ikke har været godt nok, det jeg hidtil har gjort, så må jeg arbejde hårdere”.
- ”Hvis den hidtil anvendte medicin ikke har været god nok, så må vi have noget mere af den”
- ”Hvis vi ikke har råd til at tage os af de problemer, der skyldes den økonomiske vækst, så må vi have yderligere økonomisk vækst, for at få råd til at løse de problemer, der skyldes økonomisk vækst”.
- ”Hvis den teknologiske udvikling har ført til uoverskuelige problemer, så må vi udvikle teknologien, så vi kan løse de uoverskuelige problemer”.

Den overordnede retorik og fremskridtstro er blevet hul og skinger, og det moderne samfund har fået en klam fornemmelse for sig selv. Mod sin vilje har man fået en fornemmelse for filosofien, eftertanken og refleksionen, der af samme grund er blevet lidt for uhyggelig for det moderne succesadækvate subjekt! Fuldstændigt på samme måde, som man med det højreradikale, ultraliberale, socialdarwinistiske, kristenfundamentalistiske terroranslag i Norge [d.22/7 2011](#) fik det ultimative bevis på, at terrorretorikken og højrefløjens fanatiske fokusering på terrortruslen har været med til at skabe terrorceller i egne rækker.

Det moderne samfunds løsningsmodeller er blevet det moderne samfunds problembørn. Men filosofiens former for skolet tvivl bliver ikke påkaldt i situationen. Man vil hellere arbejde videre i de baner, der fører til problemerne.

Der er ingen tvivl om kvantiteten i det moderne samfunds succes

Der er dybest set ingen tvivl om, at de ca. 2,5 million fuldtidsbeskæftigede danskere i snæver økonomisk forstand i dag producerer og skaber et økonomisk råderum for sig selv og sine nærmeste, der er større, end vi har set det nogen sinde før her i vort lille kongedømme højt mod nord. Der er heller ingen tvivl om, at vor økonomi er forbundet med resten af planetens økonomi. Det er der slet ingen tvivl om. For de hyperaktive danskere bidrager effektivt til produktionen og forbruget. Og når de ikke producerer og forbruger direkte, så taler de om, hvor nødvendigt det er at åbne sig for resten af verdens tilbud og efterspørgsel, at fjerne forhindringerne for den frie udveksling af goder og ydelser på globalt plan.

Tvivlen angår den moderne succes' kvalitet

Hastigheden, hvormed de hyperaktive omsætter og forbruger den lille planets livsbetingelser, figurerer som de hyperaktives succeskriterium. Alt hvad der står i vejen for produktionen og forbruget, det er af det onde. Afstandene og forskellene, som de findes bag fornemmelserne for det kvalitative og kulturelle indhold, der manifesterer sig i det moderne menneskes oplevelse af sig selv og sin verden,

tenderer mod at forsvinde i takt med den succesrate, som det moderne menneske har med at opleve dem. Jo mere det økonomiske subjekts efterspørgsel sætter sig igennem på trods af kulturelle, geografiske, biologiske, sociale og sanselige forskelle og fysiske afstand, des mere homogen bliver verden, des færre former for differentieret kvalitet er der at komme efter. Og filosofiens beskrivelse af, at de succesfuldes mål for rigdom derfor bedre kan tages som mål for den hastighed, hvormed de gør verden fattigere, end som udtryk for værditilvækst, ja den er bare ond, umoderne og uhyggelig, tænker nogle højt til glæde for de positive og produktive.

Har den kritiske filosofi noget positivt at byde på?

Ja tro mig, der er noget forløsende i det at stå med ekstremt højt til loftet, som arbejdsfri filosof og turist i sit eget land og se ud over Dronningens København fra Runde tårn, lige som det at bevæge sig igennem byen fra centrum ud mod periferien og tilbage igen på sin egen cykel og med den næste generation i anhængerne ikke kan undgå at åbne blikket for historien, byens dannelse og de historiske hændelsers fald i forhold til hinanden. Det virker meget berigende. Livet bag murene, byens udvikling og udvidelse ud ad til, og alle gadenavnene henvisninger til sammenhængen med resten af landet, der har været under kronens indflydelse i ca. 1000 år åbner for noget, der giver kulturel identitet, så det gør noget. Det er indhold.

Det er let at forfalde til essensmystik, religiøs mystik og de rene deduktive og arkaiske forklaringsmodeller, når man tager de historiske briller på og ser ud over København. Den politiske magt og den sociale selvbeskrivelse har centreret sig om religion, den religiøse skabelsesberetning, lige som den økonomiske og politiske orden har centreret sig om religion, kristendom. Det vrirler med magtens og religionens kendetegn, når man ser ud over Danmarks hovedstad. Nationens historie og kristen monisme går i et.

Den europæiske filosofihistorie handler i moderne forstand om at forklare udviklingen og det "der er" ud fra det essentielle (det essentielle er det, der gør det, der er, til det, det er). Det sande, det essentielle, er det bagvedliggende, det, som kan bruges i forklaringen også på det flygtige. Essensen fungerer både som årsagsforklaring og som formålsforklaring bag alverdens forgængelighed.

Den kristne gud er blevet set som forbilledet bag udviklingen i de forklaringsmodeller, der er blevet udviklet fra før middelalderen og frem efter helt op til i dag, hvor enhedstænkningen, forestillingen om den altomfattende sammenhængende forklaring med udgangspunkt i en og samme model, stadig er i live.

Den højeste formålmæssighed og den bagvedliggende årsag bag det hele går op i en højere enhed i den kristne kosmologi, på samme måde som det sker i de to andre monoteistiske verdensreligioner. Det virker ekstremt tilfredsstillende på det menneskelige sind, når det oplever sig selv som en del af en større bevægelse, der bygger på og bidrager til det absolut gode og sande, formålet og forklaringen på alt. I kristen forstand er det gud vi taler om. I mere moderne funktionsdifferentieret forstand, så er det den mere videnskabeligt teknologisk betingede kontrol med udviklingen, det politiske systems legitimitet og integritet, den økonomiske vækst og i det hele taget troen på, at de mangfoldige forsøg på at opnå individuel succes i differentieret forstand alle lader sig forene med og forklare som komplimenterende i forhold til alle andres succes. Det er for så vidt en sympatisk og på mange måder konstruktiv tanke.

Tvivlen og refleksionen over det moderne retter sig mod dette positive indhold. Og den har historisk set også haft svært ved at manifestere sig som ret meget andet end en reaktion, dvs. som noget fremmedbetinget, som noget der netop ikke er i kraft af sig selv, og dermed som noget negativt. Den kritiske filosofi har knyttet sig til det moderne projekt, som det negative til det positive.

Og, det må filosofen altså lære; hvis han vil ændre verden, så må han også være positiv.

På cykel er der ca. 10 kilometer fra Gyngemosen ud til Bakken, et forlystelsescenter, der med hele sin tradition har været et positivt supplement til Københavns finkultur. Ved indgangen sidder en ældre herre, med speciale i ”sort snak”, kaffegrums og Madam Blå. Med sit klingende københavnske funderet i en pudsig form for stolt social lavstatus, fanger han i timevis de forbipasserendes opmærksomhed med små ordrækker, der indbydende vækker en kortvarig forventning om indhold i snakken, for så med en finurlig form for venlig omhu straks at sætte en af igen, uden andet end fræk afsløring af, at troen på mening i snakken var ubegrundet. Forlystelserne kan gøre en otteårig dreng nærmest lykkelig nogle timer, imens hans far bliver fattig. De billige tricks virker upåklageligt på barnesindet, og det smitter af på forældrene. De ansatte, der render rundt og kontrollerer, at ungerne nu er forsvarligt anbragt i underholdningsindustrien, er bare på arbejde. Kontrasten mellem de arbejdende og ungerne udtryk er slående! Ungerne er bare så glade, og de ansatte, ja, de er bare på arbejde.

I baggrunden kan man høre Ulf Pilgaards glæde ved at tage sig et menneskebad. Han kan sit publikum og de elsker ham for det. Min drengs kusine skyder en mand ned fra en tre meter høj piedestal med en af de tre kugler, der kostede 10 kr. at få lov at kaste. Det har været en levevej for en familie gennem adskillige generationer at blive skudt ned på den måde. Ganske få hundrede meter der fra går landets største vildtlevende klovbærende dyr rundt i dyrehaven, og klipper træerne så fortrinligt, at man kan se langt omkring sig under skovens kæmpe træer. De er ikke bange for at blive skudt.

Tilbage omkring Carlsbergs gamle hovedsæde finder vi et Eksperimentarium, hvor ungerne kan lege i et sandt overbud af voksne menneskers forestillinger om, hvad der er natur/videnskab. I et sæbebobleshow kan man lære om lysets brydning i boblernes krumning. Lys er hvidt og det bliver brudt via positiv og negativ interferens, dvs. via forstærkende og afdæmpende forskydninger af lysets forskellige farver i mødet med boblens krumning. Der er lidt cirkus over det, og vi klapper.

Københavns mange sociale rum og de mange forskellige sammenhænge og betydninger, der tilbyder sig her, vidner om et kæmpe overskud af muligheder. Der er et kæmpe overskud i vor kultur. Historien om udviklingen taler til en, når man kommer til byen for første gang i flere år.

Det positive budskab fra sådan et par dage i København må derfor være, at der er nok at bevare og se på i forhold til udviklingen, i denne mastodont, der virker lige så stor som hele menneskeheden på en fra provinsen, der er vant til noget mindre forhold og knapt så mange imponerende fysiske udtryk for kulturhistorien i det daglige.

Det kan godt være, at mange betydninger og former for indhold i tilværelsen er bygget op om nogle modernistiske forestillinger, der har vist sig ikke at holde. Men det faktum, at livet har udviklet sig så mangfoldigt, historisk lag på lag, og at der for så vidt allerede er kaskader af muligheder for at hygge sig med det, fortolke og opleve socialt, gør det så meget mere idiotisk at fokusere så ensidigt på kvantitativ økonomisk vækst, naturbeherskelse og renhed i fortolkningen af tilværelsen.

Det er jo fuldstændigt klart, at det er ensidigheden og den fanatiske arbejdsomhed, fokuseringen på alt for bestemte mål, der gør det moderne samfund farligt for sig selv.

Det er fanatismen

- i terrorbekæmpelsen, der slår over i terror hos de selvretfærdige,
- i troen på evig økonomisk vækst og troen på at mennesket med naturvidenskab og teknik kan sikre sig mod sig selv som sin egen trussel,

der er farlig.

Det er ikke evnen til at træde lidt tilbage, ændre lidt på retningen, reflektere og distancere sig fra udviklingstroen, der er farlig. Og hvis man så samtidigt kan forlige sig lidt med forskelligheden, det skæve, og alt det, der skyldes mangel på fremsyn og entydighed, ja så gør det jo fundamentalt set ikke noget. Så er det jo også udtryk for en slags tilgift, overskud, ud over det forventede, planlagte, forudsete.

Det forekommer mig, at være filosofiens positive bud, argumenterne for at frigøre sig fra arbejdets pligt, når den kan forklare, at problemet netop ikke længere behøver at gå på fuld beskæftigelse, lønarbejde til alle eller det at producere hårdere, fordi det netop er den ensidige fokusering, der er blevet det modernes største trussel. Og så gør det heller ikke noget, hvis der er lidt højt til loftet og fuld klarhed om, at der faktisk er fast arbejde i det at overbevise alverden om nødvendigheden af at skeje ud frem for hele tiden at være så helvedes fokuseret på formålet med det hele.

Mvh. Steen
Odense d.24/7 2011